

NOTITIE

Betreft: onderbouwing en eerste evaluatie lesvoorbereidingsformulier online onderwijs

Door: Carolien van Rens, Pieter van Rooij en Roel Grol, i.s.m. Marinka Schipper, Roel van Lin en Yusuf Kocayörük

Datum: 14 juli 2021 en 30 november 2021

Achtergrond

Een van de taken van een werkplekbegeleider of lerarenopleider in de rol als IPD is het lesbezoek bij een stagelopende student. Dit bezoek is voor de lerarenopleider een check of de student in staat is de theoretische kennis om te zetten tot gedrag. Tegelijkertijd geeft het bezoek aanknopingspunten voor verdere ontwikkeling. De lerarenopleider/werkplekbegeleider kijkt samen met de student terug naar de lesvoorbereiding en het effect daarvan op de gegeven les om dit vervolgens te vertalen naar implicaties voor de lesvoorbereiding van een volgende les. Lerarenopleiders kunnen hierbij gebruik maken van een lesobservatieformulier om op een systematische manier informatie op te halen. De lesobservatie heeft hierdoor een duidelijke focus die gericht kan zijn op bijvoorbeeld de instructie van de docent of de inzet van werkvormen. Ook in de rol van coach van nieuwe collega's binnen de HAN worden lesobservaties gebruikt. Nu veel lessen online gegeven worden, ontstaat de behoefte om kritisch te kijken of er aanpassingen nodig voor het observeren van lessen in een online onderwijscontext. Het lesobservatieformulier voor een online les zal in 2021/2022 gebruikt worden voor studenten aan de lerarenopleiding Economie en tijdens het inwerkprogramma voor startende docenten in vijf economische opleidingen binnen de HAN. Met name bij deze laatste doelgroep is de verwachting dat afstandsonderwijs een rol blijft spelen in de dagelijkse lespraktijk.

Aanpak

Voor het formulier 'lesvoorbereiding online les' zijn de bestaande formulieren als uitgangspunt genomen en besproken met leden van het team om de visie te achterhalen die ten grondslag ligt aan deze formulieren. Daarnaast is er informatie en ervaringen verzameld over succeskenmerken van 'goed' afstandsonderwijs om te bepalen op welke manier de lesvoorbereiding, de rol van de leraar en de les verandert in een online onderwijscontext.

Onderlegger voor formulier 'lesvoorbereiding online les'

Vorbereiding

Voor een online les is met name het voorbereidingsformulier leidend bij de observatie. Bij een online les is een goede lesvoorbereiding van nog groter belang dan voor een fysieke les. Er is bij een online les minder ruimte is om ad hoc aanpassingen te doen in de opzet of snel één-op-één ondersteuning te bieden als studenten dat nodig blijken te hebben. Het is om deze reden belangrijk dat de docent over de benodigde organisatorische vaardigheden beschikt om een heldere structuur aan te brengen door vooraf goed na te denken over de set van leeractiviteiten, een logische indeling van de instructiematerialen, protocollen maakt of gebruikt voor de communicatie met en tussen studenten, een realistisch tijdspad en heldere evaluatiecriteria. Naast de pedagogisch-didactische aanpak moeten ook de online middelen passend zijn bij de onderwijsinhoud van de les. Bij de voorbereiding is het ook belangrijk om de 'sense of belonging' te vergroten door interactie te plannen en doelbewust in te zetten en hiervoor passende tools selecteert en klaarzet.

De rol van de leraar

Een online les is de rol van de leraar anders dan in een fysieke les vanwege de ervaren afstand tussen docent en leerlingen en tussen leerlingen onderling. De leraar moet met extra aandacht voor interactie die afstand proberen te verkleinen en het gevoel iets te leren bij de leerlingen versterken. De interpersoonlijke vaardigheden (toegankelijk, attent en responsief) zijn hierbij helpend.

Gezien de afhankelijkheid van technologie bij afstandsonderwijs is het van belang dat de leraar over voldoende technologisch-didactische inhoudelijke kennis beschikt om duidelijke instructies te geven voor gebruikte tools en platforms en proactief hulp te bieden om ervoor te zorgen dat leerlingen de technologie effectief gebruiken. Daarnaast moet de leraar flexibel om kunnen gaan met technische problemen en nieuwe vormen van (online) communicatie.

In een online omgeving moeten docenten explicieter en transparanter zijn over het onderwerp en de structuur van de cursus.

De les

De online les moet iets toevoegen aan het leren dat leerlingen zelfstandig en individueel kunnen doen. De traditionele rol van de leraar als verspreider van kennis vindt plaats voorafgaand aan de online les met behulp van toegankelijk instructiemateriaal van hoge kwaliteit. Leren in een online les is gebaat bij sociaal constructivisme – leren door delen en opstapelen (accumuleren) van nieuwe kennis gebaseerd op eerdere ervaringen. De leeractiviteiten tijdens de online les hebben als doel betekenis te geven aan de leerdoelen.

Tijdens de leeractiviteiten zullen leerlingen veelal in breakout-rooms in kleinere groepen zelfstandig aan de opdracht werken. Tijdens de groepsopdrachten moet een leraar toegankelijk blijven en aansluiten bij de verwachtingen van de leerlingen. De communicatie tussen leraar en leerling is wederkerig, constructief en doelgericht. Soms kan het nodig zijn om leerlingen te leren hoe ze een online platform kunnen gebruiken en hoe ze online kunnen samenwerken en discussiëren.

Door de afstand met de leraar en de andere leerlingen ervaren leerlingen een hogere mate van autonomie. Bij de bespreking van de gemaakte leeractiviteit is het van belang dat de leraar aandacht heeft voor de ervaren autonomie van de leerlingen.

Eerste ervaringen (november 2021)

Het online lesplan is aan bod gekomen in een vakdidactische collegereeks over Directe Instructie (DI) voor 1e jaars voltijd Economie-studenten. De studenten is gevraagd om het reguliere DI-lesplan te vergelijken met het lesplan voor online DI-lessen. Wat studenten met name opviel was de hoge mate van voorbereiding die een online les vraagt van zowel de docent (bijv. vak- en ict-didactisch, technisch, breakout-rooms maken, etc.) als de leerling (bijv. zich vooraf inlezen / kennisclip kijken / etc.). De studenten hebben op online lesplan positief ontvangen omdat het volgens hen de nodige handvatten geeft om een goede online les voor te bereiden. Het online lesplan maakt volgens de studenten duidelijk wat er aan voorbereiding van hen wordt verwacht. Veel voorkomende knelpunten bij online lessen zoals een korte concentratieboog en beperkte mogelijkheden voor samenwerking tussen leerlingen komen in het online lesplan aan bod en 'dwingen' de student om hier bij de voorbereiding over na te denken.

Het online lesplan is nog niet gebruikt als lesobservatieformulier. Als de studenten online les gaan geven dan zullen de ervaringen bij studenten en begeleiders worden verzameld om te beoordelen of het online lesplan helpend is in de begeleiding bij het geven van online onderwijs.

Een interessant aanvullend perspectief van de docenten / lerarenopleiders is dat het online lesplan een verbetering/aanvulling is op de bestaande lesvoorbereidingsformulieren en dus ook de kwaliteit van de 'reguliere' lesvoorbereidingen zou kunnen helpen verbeteren.

Literatuurlijst

Aarts, B., Wolf, de, I., Breuer, T., Wetten, van, S. (2021). Effectief afstandsonderwijs. Inspectie van Onderwijs

Branekova, D. (2020). The successful model of distance learning. *Trakia Journal of Sciences*, 18 (1). 275-284

Dorresteyn, van, C., Fajardo Tovar, D., Pareja Roblin, N., Cornelissen, F., Meij, M., Voogt, J., Volman, M. (2020).

Welke factoren dragen bij aan effectief online en blended onderwijs? (samenvatting): Onderzoeksgroep 'Online onderwijs tijdens COVID-19'. Universiteit van Amsterdam

Kennisrotonde (2019). Welke fasen en werkvormen van het Directe Instructiemodel zijn toepasbaar en effectief bij afstandsonderwijs? (KR. 932) Den Haag: Kennisrotonde

Kennisrotonde (2020). Wat zijn werkzame kenmerken van afstandsonderwijs in het mbo? (KR. 923) Den Haag: Kennisrotonde

Kooi, R., Korte, de, K., Kurver, B., Kral, M., Bakker, M., Rens, van, C., (2021). Leren en lesgeven met ict bij de HAN – meting 2020. Nijmegen: iXperium/Centre of Expertise Leren met ict